

Beneš, Pavel

[Olteanu, Pandeale. Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1963, vol. 12, iss. A11, pp. 196-197

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100104>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

préférer l'hypothèse de Havers à celle de Benveniste, mais nous pensons qu'il faudrait tenir compte d'elle.

Et encore un complément à la littérature bien qu'il faille autrement souligner de très bonnes informations de l'auteur. Dans quelques passages (p. 20s., 215s., 239), on cite l'étude de W. Porzig sur les thèmes indo-européens en *-men* (IF 42, 1924, 221—274) qui a une importance fondamentale. Mais il n'y a nulle part de mention du livre remarquable du même auteur *Die Namen für Satzhalte im Griechischen und im Indogermanischen*, Berlin—Leipzig 1942, où l'on présente le développement des thèmes grecs en *-μα, -ματος*, p. 184s., 200, 240s., 265s., 278s. et où sont aussi en partie modifiées quelques déductions de l'article originaire. Citations de ce livre de Porzig nous manquent encore ailleurs, c'est-à-dire dans l'explication théorique sur la création de nouveaux dérivés où l'on parle de la théorie des groupements sémantiques présentée par J. Marouzeau; cette théorie comme une méthode de travail a une vieille tradition et le livre de Porzig la fait valoir logiquement et formule ses maximes principales (p. 4) d'une manière très ressemblante à celle de Marouzeau.

Ici encore nous pouvons ajouter une notice intéressante qu'au même sujet comme J. Perrot a travaillé E. F. Molina qui a fait un rapport „Les noms en *-men* en latin“ dans la 2e conférence des philologues classiques en URSS; idée principale de cette conférence a été affirmation de l'origine indépendante des suffixes latins en *-men* et *-mentum* (d'après la notice dans *Vestnik drevnej istorii* 1962, p. 197; R. Hošek m'en a averti). L'actualité du thème est ainsi témoignée.

Suivent quelques détails: Parmi les exemples de la forme du suffixe *-s-men* on cite aussi v. sl. *čisme*. Mais, en slave, il ne faut pas compter avec cette forme du suffixe, on peut expliquer *čisme* mieux autrement (v. mon article cité p. 147s.). — Dans la note 1, p. 334 l'auteur veut compléter les collectifs slaves en *-ed-* aussi par le v. sl., comme il dit, *čeljed-* et par le r. *ruchljad'*. Mais dans le sl. *čeljadъ* (sic!) n'est pas *-ed-*, mais *-jad-* (comp. v. sl. *čeljadъ* Mar., pol. *czeladz* et même s.-cr. *čeljad* cité par l'auteur!) qui n'est pas peut-être suffixal et qui doit appartenir à la base (v. *Machek Etymol. slovník* 68). Et dans le r. *ruchljad'*, il ne s'agit pas de *-ed-*, mais du suffixe *-jadъ* qui peut, il est vrai, former les collectifs (v. V. Vondrák, *Vgl. slav. Gr.* I 655s.). — Quant au mot *nomen* (p. 153 et 185) la grande variabilité des sons dans la syllabe radicale provient à peine de l'évolution régulière des sons, il est plutôt possible de penser aux raisons de tabou (v. mon article cité p. 145).

L'oeuvre de J. Perrot présente avant tout une grande contribution à la description et à l'explication d'un grand ensemble des faits latins, mais elle est aussi une contribution excellente à la grammaire comparée indo-européenne et touche impulsivement aux certains problèmes de linguistique générale, descriptive et historique. Il faut souligner l'égalisation proportionnelle de deux aspects avec laquelle l'auteur aborde la présentation de l'histoire d'un groupe des dérivés latins: d'une part de l'aspect génétique que prouve les formations des mots dans leur origine (comment de nouveaux mots se créaient), d'autre part de l'aspect de fonction et de structure qui examine comment les mots rentrent, sur base de leur formation, dans le lexique de la période donnée et par quelles relations et cohérences ils sont liés à l'autre fonds du lexique, bref la fonction de ces formations au système de la langue. C'est une oeuvre d'une grande assiduité, d'une splendide vue, d'un esprit pénétrant dont les résultats ont pour la plupart une valeur durable.

Antonín Mátl

Pandele Olteanu Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş. Bucureşti 1961, 409 stran, za 14 lei. Vydala Akademie RLR.

Autor „Jazyka slovanských pověstí o Vladu Ţepešovi“ není československým lingvistům neznámý. Vždyť působil na Slovensku, kde i publikoval své knížky. Stále bedlivě sleduje československé lingvistické práce, jak o tom svědčí četná jména představitelů české a slovenské jazykovědy, uváděná v bohaté bibliografii této knihy. V posledním desetiletí se soustředil P. Olteanu na zkoumání rumunsko-slovanských vztahů a zvláště na karpatskou slovanštinu. Dokazují to témata časopiseckých článků, uveřejňovaných rumunsky, rusky a francouzsky. Z nich je také zřejmé, že jak důležitě pokládá studium staroslověnského jazyka v Sedmíhradsku, kterým se obírá i v tomto díle, jež má být základem ještě větší práce.

„*Skazanie o Drakulé voevodě*“ doit prendre sa place aux côtés des autres chroniques slaves écrites en Roumanie, car elle fournit des informations précieuses sur le pays et sur un prince régnant roumain du XVe siècle. Cette oeuvre illustre on ne peut mieux les profondes relations qui ont existé entre les Roumains et les Slaves“ (str. 354). Tento závěr francouzského souhrnu vysvětluje, co nového přinesla Olteanova práce. Památka, dosud pokládaná za ruskou, vznikla podle něho na dvoře Matyáše Korvína v severních Uhrách. Do Ruska se dostala s nějakým poselstvím koncem 15. století, byly oblíbená, rozmnožována a přitom porušována, tj. byla odstraňována „karpatismy“, které dělí Olteanu na hungarismy, latinismy, moravismy a rumunismy.

Autor pověsti sám vysvětluje v úvodní části, co znamená přezdívka Drakula: „Drakula vlašským jazykom a našim diavol“ (str. 260). Olteanu vyslovuje mínění, že úvod k pověstem mohl být složen později. K této domněnce bychom se mohli přiklonit, a to proto, že tvar „vlašským“ se zřetelně liší od jiného adjektiva na označení národnosti, jež se vyskytuje v poslední pověsti: Štefan Volosky (Štefan Valahul, str. 365). Ion Bogdan pokládal přezdívku Drakula za lidový tvar k literárnímu Dracul. Zde bychom mohli uvést toponymickou paralelu: název Kykula se vykládá z původního všerománského pic, picul (s běžnou palatalizací p—k', např. piatra-chi-atra). Ale i kdyby byl úvod přidán, autor ještě na jednom místě v XIII. pověsti jasně vysvětluje význam přezdívky: tokmo izoimenity emu diavol (str. 363). Není tedy nutné vykládat jméno Drakula ze slovanského *drak*. (De fapt *drak* slav, lat. *draco*, str. 259). Ostatně na začátku knihy formuluje Olteanu svůj výklad opatrněji, když říká, že pochází možná (poate, str. 21) ze slovanského *drak* = had, saň, šarkan. To by však byla slabá přezdívka pro ukrutníka, který dával nabodávat lidi na kůl a prováděl ještě horší ukrutnosti. Z 19 povídek se jich 8 zmiňuje o nabodávání na kůl; proto se mu dostalo dalšího pojmenování, zvěčněného v dějinách: Tepeș, fr. Empaleur, č. Napichovač nebo Nabodávač.

O jeho činech se dovídali i v střední a západní Evropě. Nejstarší verze vznikla totiž ještě za jeho života mezi sedmihradskými Němci a měla titul Geschichte Dracole Waide. Místem vydání byla i města Norimberk, Bamberg, Augšpurk a Štrasburk a je obsažena i v kronice Jana z Puchova.

„Skazanie o Drakulě voevodě“ je podle Olteana první původní slovanská památka, kde se mluví o Rumunsku. Originál se nezachoval, ale v Rusku bylo známo na 16 rukopisů, některé jen ve zlomcích. Většinou se soudilo, že autorem byl Rus, který byl vyslancem na dvoře Matyáše Korvína, a dále byly vysloveny domněnky, že by dílo mohlo být polského nebo jihoslovanského původu. Když pak byl r. 1929 objeven kirillo-beložerský rukopis, ve kterém je na konci poznamenáno, že jej r. 1486 napsal a r. 1490 opsal „hršíný ěfrosin“, usoudil A. D. Sedelnikov, že byl napsán v Moskvě jihoruským jazykem, obsahujícím západní prvky.

Na základě textové kritiky dospěl Olteanu k závěru, že autor žil v severozápadním Sedmihradsku a na dvoře krále Matyáše Korvína, že to byl pravoslavný věřící, který se činně podílel na ideologickém a náboženském boji v Uhrách. Už v roce 1939 rumunský vydavatel „Pověstí“ Smochinů upozornil, že autorem mohl být Rumun ze Sedmihradska. Podle Olteana psal jako očitý svědek.

Jazyk „Pověstí“ je příbuzný jazyku, který Olteanu nazývá „karpatská slovanština“ a kterým dosud mluví obyvatelstvo východního Slovenska, Zakarpatské Ukrajiny, Marmaroše a severního Sedmihradska. Olteanu se domnívá, že nebyla dostatečně prozkoumána církevní slovanština, které dosud užívá pravoslavná a řecko-katolická obyvatelstva těchto krajů. Podle Olteana je pravděpodobné, že právě z ní byly překládány první rumunské památky, ve kterých se projevuje rotacismus. V karpatské slovanštině se zachovalo měkké *r*, hojně se vyskytuje infinitiv, duál, absolutní dativ, akusativ s infinitivem. Mezi karpatská slova zařazuje např. *birev* z maď. *biró* 'starosta', rumunismus *chraniti* z významem 'živiti', latinismus *kramola* 'vzpoura' a moravismus *nedug* 'nemoc'.

Jádrum knihy je důkladný rozbor textu po všech stránkách od hláskosloví až po sloh. Text je velmi vhodně otištěn s rumunským překladem, a to tak, že církevní slovanský text je na levé polovině a rumunský překlad na pravé polovině téže stránky. I slavistický neodborník se v textu rychle orientuje a lehce identifikuje jednotlivá slova.

V interpretaci textu by bylo možno navrhnout aspoň dvě jiné varianty. Tak souvětlí „nača smėjati sja a diviti sja ego serdceju“ (str. 364) je přeloženo do rumunštiny a inceptu sá ridă și să se mire din inimă de dînsul, což je česky „začal se smát a srdečně se mu divit“. Domnívám se, že je třeba rozumět, „začal se smát a divit se jeho odvaze“ (rumunsky „de inima sa“). Výraz „blížnijeh ego“ (str. 364) je přeložen celor apropiați lui, tj. 'jeho blízkých'. Vhodnější je překládat „jeho lidi“, které odpovídá rumunskému „apropaelor lui“. Drobné tiskové chyby v citacích českých a slovanských prací jsou zbytečnou vadou krásy této práce, po které sáhne rád každý slavista.

Olteanova kniha však obsahuje nejen nové pojetí a nový výklad známé slovanské památky, ale svou metodou a zpracováním (s výtečnými rejstříky) může posloužit jako učebnice slovanského jazyka z konce 15. století.

Pavel Beneš

Rückläufiges Wörterbuch der russischen Sprache der Gegenwart. Redigoval H. H. Biel-feldt. Berlin, Akademie-Verlag, 1958, 392 + IV strany.

V řadě rusistických publikací zaujímá retrogradní slovník současné ruštiny sestavený kolektivem Ústavu pro slavistiku při berlínské Humboldtově universitě za účasti studentů a za hlavního